

Ambrozy Marián

Assoc. Prof. PhD.,

College of International Business ISM Slovakia in Prešov

Duchnovič Square 1

ambrozy@ismpo.sk

EURÓPA A UTEČENCI OČAMI RUDOLFA DUPKALU

Kniha Rudolfa Dupkalu *Európa bez mýtov* je filozofická monografia na aktuálnu tému stretu kultúr, migrácie, ako aj problémov s tým spojených. Čitateľa zaujme jasnými výskumnými cieľmi. Autor sa drží zadaných výskumných otázok, pričom postuluje dve hypotézy. Prvá spočíva v tom, pokiaľ sa za vnútorný tmel civilizácie nepokladajú komensurabilné kultúrne vzorce a hodnoty, potom Európa nie je vnútorne homogénna. Druhá hypotéza znie: pokiaľ Európska únia rešpektuje inkomensurabilné systémy, koexistencia ľudí v rámci nej má nutne konfliktný charakter.

Autor pojednáva o myšlienke pluralizmu, relativizmu, o hodnotách. Dupkala vychádza z existencionálno-kognitívneho chápania hodnôt. Ide o produkt praktickej a emocionálnej činnosti človeka. Pripomína, že bolo predpovedaných viac ako 30 scenárov zániku západnej európskej civilizácie, ale nepokladá ich za blízke pravde, ani hodné obáv. Kniha poukazuje na dôležitý rozmer komensurability a inkomensurability kultúr na základe hodnôt. Inkomensurabilné kultúry nemôžu žiť spolu, ale len vedľa seba. Ide o paralelnú koexistenciu konfliktných kultúr.

Profesor Dupkala vyvracia nepravdivý, ale opakovaný mýtus o európskej kultúrnej identite. Pripomína, že kultúra a civilizácia nie sú synonymá. Dupkala je zástancom axiologického pluralizmu. Nemyslí si však, že všetky kultúry majú rovnakú hodnotu. Kultúrna identita európskych národov má určitú jedinečnosť v rámci každého národa. Ideu spoločnej a jednotnej európskej identity pokladá Rudolf Dupkala za neopodstatnený mýtus. Európska kultúra bola aj je mnohonárodnostného charakteru, pričom nie všetky čiastkové identity sú hodnotovo komensurabilné. Dupkala nespochybňuje fenomén multikulturalizmu ako sociálny jav, ale má výhrady voči pôvodnej koncepcii multikulturalizmu.

Vychádza z kompatibility kultúr, čo v zmysle univerzálneho poňatia neplatí. Univerzálne nie je možná nekonfliktná koexistencia. Tendenciu k univerzálnosti ľudských práv európskej proveniencie pokladá náš autor tiež za nepravdivý mýtus. Kultúrny a náboženský svet je rôznorodý a asi sotva bude fungovať raz univerzálne. Vo svojej pôvodnej podobe je multikulturalizmus prekonanou, neosvedčenou pozíciou.

Autor sa usiluje falzifikovať aj nepravdivý mýtus o kresťansky jednotnej Európe. Robí to analýzou cirkevných dejín Európy. Samotné cirkevné dejiny sú nielen kostrou európskych dejín, ale poskytujú dosť materiálu na manifestáciu náboženských sporov a vleklých náboženských vojen v Európe. Náš filozof pomerne detailne poukazuje na zjavnú nejednotnosť európskeho kresťanstva, na historické spory s arianizmom, na stáročia trvajúce rozpory medzi západnou a východnou Cirkvou, referuje o boji medzi reformáciou a katolicizmom. Upozorňuje na spory oficiálneho prúdu katolíckej cirkvi s jansenizmom. Zamýšľa sa nad rôznymi prúdmi v rámci pravoslávia, poukazuje aj na prítomnosť judaistického a islamského elementu v Európe a rozpory kresťanstva s týmito náboženstvami, aj na rozpory a konflikty židovského náboženstva a islamu. Veľkú pozornosť venuje Solovjovovi. Dialóg kresťanstva s judaizmom a islamom pokladá za principiálne možný, pri rešpektovaní axiologického pluralizmu. Kresťanstvo a judaizmus sa v súčasnosti vyznačujú vysokou mierou interpretačnej tolerancie, konštatuje filozof Dupkala a uvádza určité spoločné hodnoty a etické stanoviská. V dialógu kresťanstva a islamu majú šancu na úspech umiernennejšie interpretácie islamu. Tu argumentuje spoločným koreňom islamu, kresťanstva a judaizmu, t. j. faktom, že sú náboženstvom knihy. Vybrané verše však poukazujú aj na exkluzivitu islamu v ich poňatí ako pravého a jediného správneho náboženstva. Dialóg môže byť vedečný cez iné, nenáboženské témy spoločného záujmu, aby nebol konflikto-
génny. Rovnako je k nemu potrebná kognitívna príprava, konštatuje náš filozof. Dupkala pritom nepodlieha islamofóbii, ale ani islamobagatelizácii. Autor predstavuje aj koncepcie, ktoré otvárajú modely tolerančnej koexistencie ľudí rôznych náboženských orientácií. Hľadanie svetového étosu medzi náboženstvami je podmienené rezignáciou predstaviteľov

náboženstiev na presvedčenie o univerzánej pravde svojho náboženstva, t. j. aj rezignácia na metapríbehy.

Ďalším nepravdivým mýtom, ktorý Dupkala vyvracia, je mýtus o európskej civilizácii. Je veľmi ťažko chápať ako spoločnú európsku civilizačnú hodnotu slobodu, lebo inak ju chápe napr. Hegel a Spinoza, úplne inak Sartre. Berlin to originálne ukázal v texte o dvoch pojmoch slobody. Dupkala poukazuje aj na Kantovu reflexiu slobody. Zamýšľa sa aj nad problémom tolerancie a intolerancie v rámci európskej civilizácie. Tolerančné rozhodnutia, ako Milánsky edikt, boli skôr vzácnosťou a v rámci denominácií sa stav v Európe často podobal Hobbesovmu *bellum omnium contra omnes*, hovorí Dupkala. Poukazuje na úlohu tolerancie v Lockovej filozofii, k čomu treba dodať, že Locke minimálne nezastával pozíciu tolerancie voči ateistom.

Ďalej pojednáva náš autor o vzťahu tolerancie a inakosti. Často je intolerantnosť väziaca v neschopnosti prijať inakosť. Autor odlišuje pritom medzi objektívnou a subjektívnou hranicou tolerancie. Odvoláva sa na vybrané staršie i mladšie dokumenty, týkajúce sa ľudských práv. Upozorňuje na skutočnosť, že nepriateľmi tolerancie boli a sú najmä prívrženci fanatizmu a fundamentalizmu. Hodnoty možno interpretovať religióznym, ako aj sekulárnym spôsobom, pričom obe interpretácie môžu mať fundamentalistický, alebo humanistický charakter, píše autor knihy. Veľmi zaujímavé a podstatné závery sa nachádzajú v subkapitole o migrácii a imigrácii. Aj keď si náš filozof uvedomuje ťažkosti postavenia cudzinca v inej krajine, poukazuje na situáciu, že pokiaľ imigranti z tretieho sveta dosiahnu kritický početný stav, napadnú svojho hostiteľa. Argumentuje aj slovami G. Sartoriho. Aj keď hostiteľ nesmie vnucovať hosťovi jeho systém kultúrnych hodnôt, hosť je povinný akceptovať právny a politický systém hostiteľskej krajiny. Ak sa systém hodnôt migrantov nedá zosúladiť s politickým a právnym systémom hostiteľskej krajiny, hostiteľ stráca svoje hostiteľské právo a mal by byť pokladaný za personu non grata. Tu Dupkala argumentuje kantovsky. Dupkala rozlišuje medzi migrantom a utečencom. Kým migrant odíde dobrovoľne, utečenec je nedobrovoľný odídenc. Náš autor uvádza, že podľa Dohovoru o právnom postavení utečencov môže byť priznané postavenie utečenca iba v prípade, ak je

mimo svojej krajiny a má oprávnené obavy z prenasledovania, súčasne sa nemôže vrátiť z dôvodu obáv do svojej pôvodnej vlasti. Nevzťahuje sa to na previnilcov z hľadiska určitých trestných činov. Utečenec je pritom povinný dodržiavať zákony hostiteľskej krajiny, avšak nesmie byť prijímaný podľa uvedeného dohovoru, ak napríklad šíri extrémistickú interpretáciu šaría. Náboženský extrémizmus nesmie byť prijímaný v duchu náboženskej slobody. Extrémistický utečenec nebezpečný pre hostiteľský štát by mal byť vnímaný ako persona non grata, konštatuje autor. Osobitne to podľa Dupkalu platí o islame, kde síce na jednej strane jestvuje pozícia euroislamu, ale na druhej strane jestvuje ohrozenie zo strany islamského extrémistického fundamentalizmu. Tolerantné spolužitie s imigrantmi pokladá náš autor možné vtedy, pokiaľ je konanie imigrantov v súlade s právnymi a mravnými normami európskych štátov. Imigrant sa podľa neho musí vzdať všetkého, čo je v rozpore s právom prijímajúcej krajiny. Je potrebné vylúčiť nelegálnu imigráciu a taktiež zabrániť imigrácii ľudí s inkomensurabilnou hodnotovou orientáciou a neakceptovateľnými modelmi správania v Európe. Dupkala upozorňuje, že mnohí z nelegálnych moslimských imigrantov by radi privítali pomoc na opätovný návrat do vlasti, pretože sa ocitli v Európe v nepriaznivých podmienkach. Navrhuje udeľovať iba dočasný azyl pre utečencov, aj to iba pre tých, ktorí utekajú pred vojnou, alebo prírodnými katastrofami, o čom sa začína uvažovať aj v Bruseli. Náš autor uvádza slová predstaviteľa Talibanu, ktorý hovorí, že za peniaze vynaložené na jedného imigranta z Afganistanu môže žiť vo vlasti dôstojne 10 obyvateľov. Treba prijať iba tých utečencov, ktorí spĺňajú podmienky na poskytnutie ochrany a ak je ich integrácia v kultúrnom a občianskom zmysle nereálna, treba ich po konsolidácii pomerov vo vlasti dopraviť späť, myslí si Dupkala. Európska civilizácia je reflektovaná ako kulturologický fenomén už dávno. Reflektuje to už Hegel, ktorý síce vyzdvihoval Prusko ako štát, ale nepokladal ho za účel dejín, ako sa vyjadril profesor Sobotka. Dupkala okrem Hegela uvádza reflexie miesta Európy v poňatí Nikolaja J. Danilevského, Oswalda Spenglera, Felixa Konecného, Arnolda Toynbee. Kritizuje naivnú predstavu F. Fukuyamu o nevyhnutnom víťazstve západnej demokracie vo svete aj slovami J. Derridu, ktorý to odmietol ako neomesianistickú víziu. Derrida trefne

upozorňuje, že nikdy v dejinách nerovnosť, násilie, hladomor, ekonomické formy útlaku etc. nezasiahli tak mnoho ľudí, ako v súčasnosti. To isté hovorí S. Sim a M. Kellner, s čím Dupkala súhlasí. Ani on neverí na konečné víťazstvo neoliberalizmu. Náš filozof upozorňuje, že nič nenasvedčuje tomu, že jedinou zárukou vedeckého a technického pokroku, svetového mieru, ako aj rešpektovania slobody človeka, je ideológia západného neoliberalizmu. Dupkala tiež upozorňuje, že odvolávanie sa Fukuyamu v súvislosti s nutnosťou dominancie neoliberalnej demokracie na Kanta a Hegela je neadekvátne a účelové. Práve naopak, Dupkala konštatuje, že Fukuyamova vízia o dominancii liberálnej demokracie má blízko k utkvalej predstave o celosvetovom štáte, s ktorou Kant nesúhlasí a kritizuje ju. Dupkala napokon kriticky reflektuje aj teoretické konštrukcie A. Dugina. S väčšinou jeho naratívov síce nesúhlasí, avšak vyzýva k výskumnej reflexii pohľadu na západnú spoločnosť ako na divergentnú, hodnotovo ambivalentnú.

Dupkala argumentuje myšlienkami Arona, Berlina, Kanta, Hegela, avšak v značnom rozsahu predostiera aj svoju vlastnú argumentáciu. Polemizuje s jednoduchými riešeniami, ktoré koketujú s populizmom a často sa ukazujú ako naivné, no ohrozujúce Európu vo svojich jednotlivých kultúrach. Jazyčkom na váhach je pritom komensurabilita a inkomensurabilita kultúr imigrantov a utečencov vo vzťahu ku kultúre hostiteľskej krajiny v rámci Európy. Pokiaľ v tomto ohľade diskrepancia dosiahne kritickú hodnotu, nesúmerateľné kultúry jednoducho produkujú konfliktogénnu situáciu. Dupkala sa samozrejme usiluje ísť cestou profylaxie, a teda postuluje reálne návrhy, ako sa zachovať vo vybraných situáciách súvisiacich s problémom imigrácie a utečencov. Ochrana celého spoločenstva pred reálnou potencialitou konfliktu by sa sama o sebe mala premietnuť do bezpečnosti v rámci Európy, čo je hodnota, ktorú treba nasledovať.

V závere monografie sa Dupkala pokúša na základe zhromaždených vedomostí, ktoré v čiastkových kapitolách analyticky pretavil na znalosti, zodpovedať na hypotézy, ktoré postuloval na začiatku svojej knihy. Pracovná hypotéza, podľa ktorej ak vnútorným tmelom európskej civilizácie nerozumieme systém komensurabilných kultúrnych vzorcov, potom Eu-

rópa nepredstavuje konzistentné, hodnotovo homogénne spoločenstvo. Je obhájaná tým, že v jednom hodnotovo súmerateľnom spoločenstve, ako je EU, hodnotovo nesúmerateľné kultúry spolu existovať nemôžu. Zároveň to potvrdzuje aj ďalšiu hypotézu, podľa ktorej ak sú v EU rešpektované inkomensurabilné systémy (právne, eticky, politicky, nábožensky), koexistencia ľudí uplatňujúca normy podľa týchto systémov nutne vytvára konflikty.

Ak máme ohodnotiť najnovšiu Dupkalovu knihu, nemožno poprieť, že ide o prácu vyhraneného, filozoficky vyzretého autora. Tému možno hodnotiť ako aktuálnu. Napriek teoretickému charakteru monografie, nachádza sa v nej použiteľný výstup pre prax. Práca je svojimi závermi akýmsi stredom v zmysle Aristotelových etických cností, medzi xenofóbnymi názormi, ako aj medzi naivnými pozíciami slniečkárov. Profesor Dupkala nevyznáva názory nijakého z menovaných krajných názorových pozícií. Tak ako Aristoteles upozornil, že stred nemusí byť optickým stredom, nie sú stále Dupkalove pozície v optickom strede medzi liberalisticky otvorenou a xenofóbne striktno uzavretou pozíciou vo vzťahu k utečencom a imigrantom. Dupkala nie je naivný ultraliberál, vítajúci s otvorenou náručou utečencov a imigrantov každej kultúry bez ohľadu na ich hodnoty, ani xenofób, ktorý upiera utečencom v krajnej núdzi právo na azyl. Akurát len dodáva, že azyl by mal byť dočasný, do doby, kým je ohrozený život a ľudia s inkomensurabilnými hodnotami a modelmi správania v porovnaní s tými v Európe by mali byť čo najrýchlejšie vyhostení do materskej krajiny, pokiaľ to v nej dovoľí situácia. Rovnako upozorňuje, že je oveľa efektívnejšie vynaložiť finančné prostriedky na domácich obyvateľov mimo Európy a tak dvihnúť ich životnú úroveň, než ich repatriovať v Európe. Domnievame sa, že recenzovaná monografia je nielen dobrou teoretickou reflexiou otázok spolužitia kultúr v Európe, ale aj výborným praktickým vodítkom, ktoré dáva konkrétne návrhy v podobe opatrení voči prílevu utečencov a imigrantov do Európy.